

ТАКТИКА, СТРАТЕГІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ СВІДКІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ВЧИНЕНИХ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВИКОНАННЯМ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Чернов О. В.

На початковому етапі розслідування умисних вбивств працівників правоохоронних органів, вчинених у зв'язку із виконанням службових обов'язків дуже важливим є проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Зокрема, варто зазначити, що з поміж інших слідчих (розшукових) дій допит свідків займає особливе місце, оскільки отримані відомості в подальшому можуть бути важливими при плануванні розслідування та побудові слідчих версій.

Тактика допиту свідків у справах про умисне вбивство працівника правоохоронного органу має свої особливості та певну специфіку зумовлену необхідністю допиту великої кількості осіб. В статті висвітлено основні вимоги до проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, що передбачені кримінально-процесуальним національним законодавством. Звертається увага на те, що ця слідча (розшукова) дія вимагає ретельної підготовки слідчого, оскільки отримана в результаті допиту інформація допоможе слідчому заповнити наявні прогалини при формуванні ним цілісної слідчої картини. Крім цього, статтю присвячено питанням застосування тактичних прийомів та особливостей проведення допитів свідків. Метою статті є дослідження основних проблемних питань стратегії та специфічних тактичних особливостей проведення допитів свідків на початковому етапі розслідування при розслідуванні умисних вбивств працівників правоохоронних органів, вчинених у зв'язку із виконанням службових обов'язків.

Окремо визначено алгоритми дій слідчого для вдалого проведення допитів свідків та запропоновано ряд тактичних рекомендацій. У статті акцентується увага та пропонуються системи тактичних прийомів (комбінацій) допиту свідків на початковому етапі розслідування при розслідуванні умисних вбивств працівників правоохоронних органів, вчинених у зв'язку із виконанням службових обов'язків. Також робиться висновок, що отримані від свідків показання необхідно оцінювати лише в сукупності з іншими доказами, що вже були перевірені.

Ключові слова: тактика, тактичний прийом, допит, умисне вбивство, працівники правоохоронних органів, свідок.

Chernov O. V. Tactics, strategy and features of questioning of witnesses at the initial stage of the investigation of intentional murders of law enforcement officers committed in connection with the performance of official duties

At the initial stage of the investigation of intentional murders of law enforcement officers committed in connection with the performance of official duties, it is very important to conduct separate investigative (search) actions. In particular, it should be noted that among other investigative (search) actions, the interrogation of witnesses occupies a special place, since the information obtained in the future may be important in the planning of the investigation and the construction of investigative versions.

The tactic of questioning witnesses in cases of intentional murder of a law enforcement officer has its own characteristics and certain specifics due to the need to interrogate a large number of people. The article highlights the main requirements for conducting the specified (investigative) action, which are provided for by the criminal procedure national legislation. Attention is drawn to the fact that this investigative (detective) action requires careful preparation of the investigator, since the information obtained as a result of the interrogation will help the investigator fill in the existing gaps in a formation of a holistic investigative picture. In addition, the article is devoted to the use of tactical techniques and the peculiarities of interrogating witnesses. The purpose of the article is to study the main problematic issues of the strategy and specific tactical features of the interrogation of witnesses at the initial stage of the investigation in the investigation of intentional murders of law enforcement officers committed in connection with the performance of official duties.

The algorithms of the investigator's actions for successful interrogations of witness are determined separately, and a number of tactical recommendations are proposed. The article focuses on and proposes systems of tactical techniques (combinations) of witness interrogation

at the initial stage of the investigation in the investigation of intentional murders of law enforcement officers committed in connection with the performance of official duties. It is also concluded that testimony received from witnesses should be evaluated only in conjunction with other evidence that has already been verified.

Key words: *tactics, tactical technique, interrogation, intentional murder, law enforcement officers, witness.*

Постановка проблеми та її актуальність. На сьогодні, поряд із прикладами успішного розкриття та розслідування умисних вбивств працівників правоохоронних органів, у слідчій практиці є велика кількість злочинів даної категорії, що протягом тривалого часу залишаються нерозкритими, зокрема злочинцям вдається уникнути кримінальної відповідальності, а в гіршому випадку із плином часу такі злочини залишаються у категорії нерозкритих злочинів минулих років, що актуалізує наукове дослідження цієї проблематики та розроблення відповідної підвидової методики розслідування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні й практичні питання тактики проведення допитів свідків у кримінальному провадженні розглядалися у наукових працях з кримінального процесу, криміналістики і теорії судової експертизи таких вчених України та зарубіжжя як: В.П. Бахін, П.Д. Біленчук, В.Ф. Берзін, В.К. Весельський, В.О. Коновалова, В.О. Маркус, М.В. Салтевський, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько тощо. Водночас, у працях вищезазначених вчених питанню стосовно саме методики та тактичних особливостей розслідування умисних вбивств працівників правоохоронного органу вчинених у зв'язку із виконанням службових обов'язків не приділено достатньої уваги, що обумовлює актуальність науково-теоретичного та прагматичного дослідження проблеми.

Метою статті є дослідження та визначення основних тактичних особливостей допиту свідків на початковому етапі досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо розслідування умисних вбивств працівників правоохоронного органу.

Виклад основного матеріалу. Найбільш інформативною слідчою (розшуковою) дією початкового етапу розслідування таких кримінальних правопорушень є допит. Ефективне розслідування таких кримінальних правопорушень передбачає, перш за все, проведення допитів: очевидці злочину; громадяни, які у відповідний час бачили неподалік від місця події осіб, що викликають підозру;

родичі, друзі, товариші по службі, сусіди потерпілого, обізнані про його спосіб життя, розпорядок дня, останніх наміри, зв'язках і конфліктах; особи, які бачили потерпілого незадовго до вбивства а можуть пояснити, куди він прямував, про ким перебував; громадяни, що виявили вмираючого потерпілого або труп.

Поряд із цим, статтю 65 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України) містить ряд ознак, за яких особа що поінформована про злочин є свідком. Так, свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань [1].

Проте, тактика допиту свідків у справах про умисне вбивство працівника правоохоронного органу має свої особливості та певну специфіку зумовлену необхідністю допиту великої кількості осіб, яких ми умовно відносимо до групи свідків вчинення злочину. Специфіка допиту в даній категорії злочинів пов'язана із досить частими протиріччями у показах опитуваних осіб, що можуть негативно вплинути на формування слідчим версій щодо вчиненого злочину, а іноді і зовсім йти врозріз із тактичними цілями, що вирішуються слідчим при потраплянні на місце вчинення злочину та слідчою ситуацією, що складається при розслідуванні даного злочину. Варто зазначити, що на показання свідків також впливають такі фактори, як ступінь зацікавленості в результаті розслідування, психічний, фізичний та емоційний стан свідка, інтелектуальний та культурний рівень розвитку особи. Також, варто брати до уваги той факт, що потерпілим у даній категорії злочину є працівник правоохоронного органу, і в більшості випадків вбивцею є представники злочинного світу або особа, що вже мала раніше досвід вчинення правопорушень. Враховуючи цей фактор, свідок такого злочину може керуватись мотивами страху відмовитися від дачі показань, оскільки наявна на сьогоднішній день програма захисту свідків не надає належного рівня безпеки такій особі, що ставить її у вкрай небезпечне становище.

Як доводить практика, важливою умовою інформативного та результативного допиту свідка у справах про умисне вбивство працівника правоохоронного органу є обізнаність слідчого у кримінальній психології та криміналістичній характеристиці особи допитуваного. Як наслідок, вбачається, що можливою проблемою в даному випадку стає те, що в криміналістичній літературі

в більшій мірі приділяється увага розробці проблематики криміналістичної характеристики особи, що вчиняє злочин і недостатня увага приділяється вивченню криміналістичної характеристики особи, що стала свідком вчинення злочину. Під криміналістичною характеристикою свідка злочину слід розуміти систему типових відомостей, що розкривають загальні риси способу, механізму та обставин вчиненого злочину, слідоутворення, особи винного, його мотиви та цілі при підготовці, вчиненні та приховуванні вбивства, що враховуються в методиці розслідування, та частиною криміналістичної характеристики розслідування вбивств, як системи узагальнених відомостей, через які розкривається зміст основних закономірних рис механізму розслідування в сформованих слідчих ситуаціях.

При підготовці до допиту, слідчим складається план допиту або орієнтовне схематичне коло питань, що необхідно з'ясувати під час даного слідчого заходу. До плану допиту включаються всі питання, що характеризують склад злочину. Особливе значення має деталізація показань, бо вона може містити необхідну інформацію для контрольних запитань і перевірки показань як свідків, так і обвинувачених. Показання свідків можуть мати значення для розшуку злочинця (опис прикмет зовнішності) та наступного пред'явлення для впізнання. В даному випадку це є ключовим, оскільки вчасно отримані показання допоможуть слідству направити розслідування у вірному напрямку та затримати злочинця «по гарячих слідах».

Так, допит кожної окремої категорії свідків має певні особливості. Тактика допиту кожної групи свідків буде базуватися на загальних тактичних правилах і прийомах проведення допиту, проте матиме окремі специфічні елементи, що вдаліше буде застосовано до окремого свідка для одержання повних і об'єктивних показань. Під час допиту використовуються різноманітні тактичні прийоми: постановка тих чи інших запитань, пред'явлення речових і письмових доказів, оголошення показань інших осіб, допит на місці події, роз'яснення суті наслідків вчиненого злочину, переконання у необхідності надання допомоги органам розслідування тощо.

Зокрема, під час допиту осіб, що першими знайшли труп працівника правоохоронного органу, з'ясовують, коли і як свідок опинився на цьому місці; чи знайомий він із загиблим; хто ще був із ним; чи був на момент виявлення потерпілий живим; чи називав він ім'я злочинця; які дії були зроблені свідком для надання допомоги.

Також, при допиті осіб, які першими виявили труп, при розслідуванні умисних вбивств працівників правоохоронного органу з'ясовується, за яких обставин він був виявлений, хто перебував у той момент біля трупа або поблизу місця події. В якому напрямі зникли особи, ймовірно причетні до злочину, чи був потерпілий у свідомості на момент його виявлення, якщо так, то чи говорив що-небудь, яка була поза трупа й обстановка довкола нього, в якому стані був його одяг, чи був потерпілий одягнений в уніформу, чи було наявна при ньому табельна зброя, які зміни вніс свідок (чи змінювалася поза, витиралася кров, які предмети бралися в руки, перекладалися на інші місця тощо). Чи наближався свідок до трупа, чи відлучався з місця події до приїзду працівників поліції й хто в цей час залишався біля трупа.

У ході допиту осіб, які останніми бачили вбитого живим, з'ясовують: яким чином він опинився на цьому місці, за яких обставин, коли та де, свідок бачив потерпілого, хто ще був із ним і з потерпілим; про що вони говорили, що робили, куди йшов потерпілий, куди йшли інші люди, які також були на цьому місці; кого свідок зустрічав до і після розставання з потерпілим. Ця категорія свідків може надати дуже цінну та інформативну інформацію, оскільки ті, хто бачив потерпілого останнім можуть допомогти слідчому встановити коло підозрюваних у вчиненні умисного вбивства працівника правоохоронного органу, що значним чином полегшить результат розслідування злочину.

Допитом свідків, що були поблизу місця події, з'ясовують: як і чого вони там опинились, кого там бачили, що чули, які особи видались їм підозрілими і чому, які прикмети цих осіб, що вони робили, куди йшли, до кого зверталися, про що розмовляли між собою.

При допиті очевидців вбивства працівника правоохоронного органу, слідчому необхідно одержати інформацію про те, коли і як вони потрапили на місце події; за яких умов спостерігали подію; чи знають убитого чи вбивцю; у випадку, якщо вони знайомі, з'ясувати у яких відносинах допитувані були з ними; прикмети кожної особи (зовнішність злочинця і потерпілого, їхні особливі прикмети, одяг, взуття тощо), як ці особи прибули на місце, як називали один одного, чи була наявна при них зброя (чим були озброєні), дії кожного (у які частини тіла вони завдавали удари, чим саме, їх послідовність), поведінка потерпілого, чи не провокував потерпілий напад; чи чинив опір; особливості мовлення, що казав, кричав; що злочинець

взяв у потерпілого; що вони залишили на місці вчинення злочину; яким шляхом пішли з місця нападу; чи був у них автомобіль; чи не були вони поранені, чи не падали; при яких погодних умовах було вчиненого злочин (наприклад злива або заметіль можуть знищити сліди залишені вбивцею на місці вчинення злочину); яких змін зазнала обстановка місця події.

У ході допиту родичів, членів сім'ї, сусідів, співпрацівників потерпілого з'ясовуються обставини його залишення останнім домівки, роботи. З'ясовуються обставини, що передували вбивству; його відносини з оточенням; що казав в останній раз коли його бачили; якою була його поведінка перед убивством або в день вбивства; також збирається інформація щодо характеризуючого матеріалу, зокрема емоційна стійкість потерпілого; у якому одязі загиблий пішов із дому, які речі, гроші або інші цінності були в нього при собі; якими були його наміри та настрої; чи не було в нього останнім часом якихось відхилень від звичного способу життя; чи не розказував або скаржився про наявні його життю, здоров'ю загрози або загрози іншим особам, про які йому було відомо; чи нікому він не погрожував; у якому стані були його службові та інші справи; чи були на цьому ґрунті певні конфлікти; чи відомо допитуваним про осіб, кому була вигідною смерть загиблого. Свідки цієї групи можуть надати слідчому особисті речі вбитого: робочі записи, електронні гаджети, щоденники, записники, фотографії, документи, зразки викрадених речей, розповіді про зв'язки потерпілого, допомогти скласти слідчому схему цих зв'язків.

При допиті родичів підозрюваного також з'ясовується його поведінка до й після вчинення вбивства, дії з приховання слідів злочину. З'ясовується, чи не зникли або чи не з'явилися в нього які-небудь речі, чи займався він у ці дні пранням, чищенням або лагодженням одягу й взуття. Таким свідкам можуть бути пред'явлені для впізнання частини або предмети одягу, взуття, особистого побуту, знаряддя злочину, виявлені на місці події [2, с. 40-45].

Вищезазначені групи свідків в усіх подробицях допитуються про особу підозрюваного: його психологічну і соціальну характеристику, відносини із загиблим, його уподобання, смаки, дії та місця перебування па день убивства; про причетність до факту вбивства, інтерес у позбавленні життя потерпілого тощо. Також важливим є вивчення слідчим аккаунтів вбитого у соціальних мережах таких як Facebook, Instagram,

Twitter тощо. Проаналізувати якою інформацією цікавився потерпілий, в яких групах та спільнотах брав участь, які робив публікації, які писав коментарі та ін. Останнім часом, саме інформація здобута слідчим внаслідок вивчення соціальних мереж вбитого дозволяє почерпнути велику кількість корисної інформації для слідства, оскільки останнім часом люди викладають в мережу дуже велику кількість інформації щодо особистого життя, власних проблем тощо.

Проте, досить часто слідчий під час проведення допиту свідків в зазначеній категорії справ може стикнутися із певними труднощами, або ситуаціями в яких показання свідків не стануть корисним інструментом при плануванні подальшого розслідування та побудові слідчих версій. Зокрема, до таких можна віднести: 1) повідомлення недостовірних показань допитуваним (навмисне введення слідства в оману шляхом надання неправдивих свідчень); 2) виникнення перекручень у показаннях; 3) виникнення суперечностей у показаннях (наприклад, надання показань із багатьма обмовками, інверсійно, беззмістовно тощо); 4) неможливість повідомлення певної інформації внаслідок забування окремих моментів; 5) відмови допитуваного від надання показань (внаслідок певних соціальних, емоційних, мовних, політичних та інших бар'єрів, тощо).

Задля вирішення вищезазначених проблемних ситуацій, необхідно аби слідчий був обізнаний у тактиці та стратегії проведення допиту свідків та вміти застосовувати тактичні прийоми задля отримання правдивих та необхідних слідству показань від свідків. На сьогодні криміналістика та кримінальна психологія містить велику кількість напрацювань та розробок щодо тактичних прийомів при проведенні допиту свідків при розслідуванні умисних вбивств працівників правоохоронного органу. Проаналізувавши велику кількість таких моделей можна дійти висновку, що загалом вони будуються по певній загальній структурі. Відтак, побудова і використання систем тактичних прийомів допиту залежать не лише від ситуаційної зумовленості, а й від мети допиту, його виду, процесуального становища допитуваного та інших чинників.

Також варто звернути увагу на думку вченої-криміналіста В.О. Коновалової, яка зазначає, що проведення допиту по справах про вбивства, прихованих інсценуванням, вимагає від слідчого ретельної підготовки, використання спеціальних знань у різних галузях науки та техніки. У процесі підготовки до нього має бути визначено

коло осіб, які підлягають допиту. Насамперед, належить допитати осіб, які заявили про злочин, а також тих, які інформували про зникнення іншої особи, які знайшли труп чи сліди злочину, які заявили про вчинення самогубства, про нещасний випадок, що трапився. Як свідчать дані слідчої практики, у багатьох випадках саме ця категорія осіб при подальшому розслідуванні виявлялася вбивцями. У ході допиту особа, що допитує, намагається отримати від свідка правдиві показання, перевірити правильність показань й звинувачувальних висновків, а також отримати дані для встановлення нових обставин.

Обираючи тактичні прийоми допиту й оцінюючи отримані показання, необхідно з'ясувати:

1) умови, в яких допитуваний спостерігав предмети і явища (вдень, уночі, близько, далеко, тобто об'єктивні чинники);

2) психічний стан допитуваного на момент сприйняття чи після нього (був зляканий, вражений, хвилювався, знаходився в несвідомому стані, сп'яніні тощо);

3) загальний стан органів почуттів людини (стан зору, органів слуху, нюху та ін.);

4) загальну здатність до конкретного сприймання й запам'ятовування (зі слів допитуваного потрібно уточнити, що він краще сприймає й запам'ятовує - колір, номери, прізвища тощо) [3].

Внаслідок проведеного аналізу, можна запропонувати загальну систему тактичних прийомів (тактичних комбінацій) при допиті свідків умисних вбивств працівників правоохоронного органу, що направлені на:

1) встановлення психологічного контакту з допитуваним;

2) спонукання свідка до давання показань;

3) уточнення свідчень і усунення в них виниклих суперечностей;

4) здійснення актуалізації забутого в пам'яті допитуваного;

5) викриття неправди;

6) усунення перекручень та спотворення інформації при добросовісній помилці допитуваного.

Запропоновані системи тактичних прийомів (комбінацій) допиту можуть містити у своєму складі підсистеми прийомів, що зумовлено можливістю конкретизації мети тієї чи іншої системи і відмінністю в процесуальному становищі допитуваного. Задля більшого розуміння детермінантів загальної системи тактичних прийомів під час проведення допиту свідка необхідно детальніше зупинитися на деяких із них.

Першим і одним із найважливіших елементів запропонованої системи тактичних прийомів є встановлення психологічного контакту із свідком умисного вбивства працівника правоохоронного органу, що вимагає від слідчого знань психології допитуваного. Слідчий повинен подумки скласти психологічний портрет допитуваного, тобто створити профайл того, хто перед ним знаходиться. При цьому він повинен враховувати його індивідуально-психологічні особливості, типологічні якості, психічний стан на момент допиту, життєвий досвід, особливості темпераменту, характеру та ін. Тактичні прийоми, що спрямовуються на встановлення психологічного контакту із свідком, ґрунтуються на використанні даних психології, формальної логіки та інших наук. В даному контексті певний інтерес становлять способи впливу на людей, запропоновані Дейлом Карнегі. Він рекомендує шість способів (прийомів), банальність яких очевидна, однак це не позбавляє їх практичного значення при певному застосуванні у відповідній ситуації: 1) виявляйте щирий інтерес до інших людей; 2) усміхайтесь; 3) пам'ятайте, що для людини звук її імені - найбільш солодкий і найбільш важливий звук людської мови; 4) будьте добрим слухачем; заохочуйте інших розповісти вам про себе; 5) ведіть розмову у колі інтересів співрозмовника; 6) давайте людям відчуття їх значимість і робіть це щиро [4, с. 98].

Іншою не менш важливою задачею слідчого при допиті свідків вбивств працівників правоохоронного органу є надання допомоги у пригадуванні подій минулого та стимулювання відтворення у свідомості допитаного подій вчиненого злочину. Поновлення (актуалізація) сприйнятої особою інформації може характеризуватися різним ступенем труднощів та проблем - від «автоматичного» впізнання предметів внаслідок спливаючих образів на підсвідомому рівні до важкого пригадування їх. Можливість актуалізації забутого у пам'яті допитуваного базується на збудженні відповідних нервових зв'язків або на певних асоціаціях (за схожістю, суміжністю або контрастом), в тому числі за допомогою формальної логіки (шляхом вибудовування логічних ланцюжків та асоціативних рядів), а тому тактичні прийоми, які сприяють поновленню інформації в пам'яті свідка, повинні ґрунтуватися саме на цьому. Варто пам'ятати, що свідок може бути не заінтересованим в наданні показань, а тим паче у пригадуванні подій злочину. Наприклад, допитуваний може зробити заяву типу «я вже нічого не пам'ятаю», «був п'яний і не пам'ятаю, що відбувалося»

тощо. При такій «побічній відмові» від показань допитуваний зазвичай вказує на повне забування та випадіння з його пам'яті подій, що становлять інтерес слідства, і не докладає зусиль для пригадування «забутого». Встановити, чи має місце «побічна відмова» від показань або допитуваний дійсно не пам'ятає обставин, які цікавлять органи розслідування, слідчому допомагає аналіз таких даних, як час, що пройшов з моменту сприйняття окремих фактів, характер події, наступна діяльність допитуваного, його стан у момент сприйняття, рівень інтелектуального розвитку, індивідуальні особливості пам'яті. Система тактичних прийомів, спрямована на актуалізацію забутих матеріалів у пам'яті свідків, може включати:

- 1) підготовку та постановку нагадуючих запитань;
- 2) постановку навідних та індуктивних питань;
- 3) демонстрацію доказів та фотознімків;
- 4) показ та пред'явлення іншої матеріалізованої інформації;
- 5) оголошення показань інших осіб.

Центральним та найбільш проблематичним елементом системи тактичних прийомів при допиті свідків умисних вбивств працівників правоохоронного органу є викриття неправди в показаннях. Важливе практичне значення при викритті неправдивих свідчень мають запропоновані у криміналістичній літературі критерії відповідності показань допитуваного дійсності, які мають орієнтуючий інформаційний характер. Такі критерії відповідності включають:

1) компетентність свідка (коли характер і порядок його показань, його особливості дозволяють слідчому дійти висновку чи здатний від або не здатний вигадати повідомлене в ході проведення допиту);

2) непоінформованість свідка (незнання допитуваним обставин, які мали бути йому відомі, щодо вчиненого злочину, та не могли бути забутими, якщо його показання є вірними);

3) рівень мовлення, інтелектуальний та культурний рівень допитуваного (відповідність мовних особливостей показань його культурному рівню, професійній належності, лексичному запасу, розумовому розвитку тощо);

4) унікальність наданих ним показань (якщо інформація, що повідомлена свідком має свою індивідуальність, то більш обґрунтовано вважати його правдивим);

5) емоційна насиченість наданих показань (правдиві показання мають порівняно більший рівень емоційної насиченості, більшу кількість

суто особистих моментів, вказівок та посилань на внутрішні переживання особи);

б) критерії невідповідності (у випадку надання правдивих показань допитуваний описує більш чітко та точно фрагменти і деталі події вчиненого злочину, не завжди і не в усьому узгоджує їх між собою; свідок, який повідомляє неправду, навпаки, вживає різноманітних засобів задля усунення невідповідностей).

У криміналістичній теорії та слідчій практиці зазначається на необхідність спостереження в процесі допиту за поведінкою та фізіогномікою свідка, а також звернути увагу і чітко фіксувати його психофізіологічні реакції. Виявити неправду у показаннях таке спостереження не дає змоги, однак воно реєструє зовнішні прояви, які відображають динаміку стану допитуваного під час допиту, різне реагування на те чи інше запитання або пред'явлений доказ. Такі зовнішні прояви (психофізіологічні реакції) не мають доказового значення, проте виконують орієнтуючу функцію, що може допомогти слідчому зорієнтуватися і застосувати додаткові тактичні прийоми задля викриття таких неправдивих свідчень.

Варто також звернути увагу, що останнім часом дедалі більшого поширення і популярності набуває поліграфологічне обстеження (психофізіологічна діагностика), що здійснюється за допомогою поліграфа (детектора брехні). На сьогоднішній день в Україні вже є на законодавчому рівні закріплене поняття поліграфа. Відповідно до Наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України» (Інструкція, розд. 1, п. 2) від 13.11.2017 р. № 920, Поліграф - різновид спеціального психофізіологічного технічного засобу, який здійснює реєстрацію динаміки протікання не менше п'яти незалежних психофізіологічних процесів людини (грудного і діафрагмального дихання, серцево-судинної активності, електропровідності шкіри, рухової активності) у відповідь на пред'явлення за спеціальною методикою певних психологічних стимулів (запитань, зображень, предметів), не завдаючи шкоди життю, здоров'ю людини та навколишньому середовищу [5].

Підсумовуючи факти й думки науковців та психологів, сьогодні неможливо однозначно стверджувати про доцільність використання поліграфа у кримінальних провадженнях, оскільки показники поліграфа є лише фізіологічними даними про людину на певний момент. Зазначені фізіологічні показники виникають внаслідок

психологічних реакцій, які людині-поліграфологу достатньо важко повністю відстежити. До того ж поліграфолог може помилитися в інтерпретації результатів дослідження, а їх оскарження наразі є складним процесом, якщо взагалі можливим. Суперечливими залишаються норми Конституції України (ст. 28) та Кримінального кодексу України (ст. 385). Однак поліграф - це метод, за допомогою якого можна виявити істинність завдяки знанню правдивості відповідей людини.

Проте, враховуючи тенденцію до збільшення кількості випадків використання поліграфа, існує висока вірогідність використання даних, які були отриманні за допомогою цього пристрою, як доказової бази в межах кримінального провадження вже у найближчому майбутньому. На сьогодні слідча практика має випадки застосування поліграфа при розслідуванні злочину в рамках проведення психологічної та психофізіологічної експертизи, однак на сьогоднішній день, такі дослідження мають рекомендаційний та суто інформативний характер, і як показує судова практика рідко беруться судами при винесенні обвинувального вироку до уваги.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що оскільки умисне вбивство працівника правоохоронного органу є справою дуже резонансною, що супроводжується великою кількістю уваги зі сторони громадськості та ЗМІ, воно потребує швидкого та вдалого розслідування. Вдале і швидке отримання доказів, частиною яких є показання свідків, допоможуть слідчому правильно побудувати план розслідування та слідчі версії щодо розслідування умисного вбивства

працівника правоохоронного органу «по гарячих слідах». Тому чіткі, інформативні та правдиві показання свідків відіграють велику роль саме в процесі рефлексивного мислення слідчого, що є характерним при потраплянні на місце вчиненого злочину, оскільки складають великий масив інформації, що формує мисленнєву модель такого злочину.

Література

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651 - VI. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>
2. Алексєєв О. О. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. / О. О. Алексєєв, В. К. Весельський, В. В. Пясковський. - 2-ге вид., перероб. та допов. К. : Центр учбової літератури, 2014. С. 40-45.
3. Коновалова В. О. Тактичні основи допиту / В. О. Коновалова // Вибрані праці. - Х.: Апостіль, 2012. - С. 203-208.
4. Карнегі Дейл. Як завойовувати друзів та впливати на людей. - Харків: «Промінь», 2007. - 560 с.
5. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України» (Інструкція, розд. 1, п. 2) від 13.11.2017 р. № 920.

Чернов О. В.,
аспірант кафедри криміналістики,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету
«Одеська юридична академія»